

МОТИВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

***Анотація.** Висвітлено основні мотиваційні чинники, що спонукають аграрні підприємства до диверсифікації діяльності. Розглянуто основні джерела здійснення диверсифікації діяльності аграрних підприємств.*

***Ключові слова:** диверсифікація, мотивація, венчурне фінансування, лізинг.*

Постановка проблеми. Одним із основних чинників забезпечення динамічного розвитку аграрних підприємств вважається диверсифікація його виробничої діяльності, на основі якої, з одного боку, повніше реалізується генетичний, біологічний, ресурсний потенціал галузі сільського господарства. З іншого боку, підвищується рівень конкурентоспроможності, фінансова результативність та ефективність діяльності суб'єкта господарювання. Разом з тим, у сучасній вітчизняній теорії управління та економіки мотиваційні засади диверсифікації діяльності аграрних підприємств залишаються ще недостатньо досліджені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями мотивації займалися такі українські вчені, як В. Абрамов, В. Андрієнко, С. Бандур, В. Канюк, А. Калина, М. Карлін, А. Колот, Г. Куликов, Є. Ліанова, І. Лукінова, Н. Павловська, М. Семикіна та інші. Вагомий внесок в теоретичну розробку проблем мотивації зробили такі відомі зарубіжні вчені: Ф. Герцберг, Г. Мак Грегор, Д. Мак Кледланд, К. Маркс, А. Маслоу, Ф. Тейлор та інші.

Ціль роботи. Визначення мотиваційних засад диверсифікації діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Формування політики стимулювання диверсифікації діяльності аграрних підприємств знаходиться під впливом таких ключових факторів, як: перенакопичення капіталу в галузях виробництва; пошук нових напрямів капіталовкладень; розширення та захоплення нових ринків збуту; підвищення економічної доцільності у використанні ресурсів

тощо. Економічне стимулювання підприємств аграрного сектору до диверсифікації діяльності та розвитку наукоємних і високотехнологічних виробництв може бути прямим і непрямим. Пряме стимулювання спрямоване на диверсифікацію виробництва, номенклатури та асортименту продукції. Інструментами стимулювання у цьому випадку є надання виробникам кредитів на пільговій основі, розробка та реалізація програм спрямованих на активізацію диверсифікаційної діяльності аграрних підприємств, державні замовлення на аналогічну продукцію, надання грантів, субсидій на придбання основних засобів високотехнологічного виробництва.

Активним мотиваційним фактором щодо диверсифікації діяльності аграрних підприємств є впровадження бюджетної програми “Часткове відшкодування суб’єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств з виробництва комбікормів”, згідно якої суб’єкти господарювання в 2010 р. отримали 373,0 млн грн державної підтримки. Спрямування бюджетних коштів уможливило відшкодування витрат на будівництво та реконструкцію тваринницьких ферм і комплексів на майже 4 тис. гол. корів, 12 тис. гол. свиноматок, 1,5 млн гол. птиці та 4 підприємств з виробництва комбікормів загальною потужністю 1,5 млн т на рік. Варто зазначити, що сприяє розвитку аграрної сфери й фінансування видатків на часткову компенсацію вартості складної сільськогосподарської техніки.

Непряме стимулювання має місце у суміжних сферах діяльності, проте підвищує привабливість та покращує умови для диверсифікації діяльності підприємств аграрного сектора. Основним його завданням є створення умов для виробництва високотехнологічної продукції та розвитку ринку збуту за допомогою податкової, амортизаційної, антимонопольної, патентної, зовнішньоторговельної політики тощо.

Диверсифікаційні процеси в аграрних підприємствах пов’язані з розширенням видів діяльності, водночас, диверсифікаційні проекти потребують залучення додаткових коштів. Практикою підтверджено, що розраховувати на

банківські кредити підприємствам аграрного сектора не слід, оскільки фінансові структури вважають фінансування такого роду діяльності ризикованим заходом. В умовах зазначеного актуалізується необхідність венчурного фінансування – залучення венчурних інвестицій.

Специфіка венчурних інвестицій, порівняно з вкладеннями в уже функціонуюче і зростаюче підприємство, полягає в тому, що вони пов'язані зі значними ризиками. Ці ризики виправдовуються тим, що реалізація науково-технічного проекту в процесі диверсифікації, що є об'єктом вкладення, оцінюється як високоприбуткова. Венчурне фінансування диверсифікаційних проектів має певні особливості, відмінні від банківського кредиту, що є позитивом для підприємств аграрного сектора.

Для підприємств аграрного сектора переваги венчурного фінансування полягають в тому, що новостворені венчурні підприємства мають доступ до інвестиційних ресурсів, можливість одержувати консультації з виробничих і фінансових питань, управляти персоналом, чим забезпечується гнучкість в управлінні та швидкість прийняття рішень.

Таблиця

Порівняльна характеристика кредитного та венчурного фінансування диверсифікаційних проектів

Характеристики	Банківський кредит	Венчурне фінансування
Об'єкт вкладення капіталу	Перевірені, прибуткові проекти	Ризиковані проекти
Використання коштів	Кошти надаються для реалізації конкретного проекту	Значна частина засобів вкладається в статутний капітал диверсифікованих підприємств
Управління капіталом	Не здійснюється	Венчурний інвестор бере активну участь в управлінні проектом чи принаймні забезпечує надійний контроль за його реалізацією
Рівність інтересів	Не узгоджується	Реалізується гнучкий механізм узгодження інтересів інвесторів і менеджерів залежно від етапу реалізації інноваційного проекту
Припинення кредитних відносин	Після сплати заборгованості	Одразу визначається спосіб виходу з бізнесу венчурного інвестора у фазі зрілості проекту

Джерело: власні дослідження.

Створення малих венчурних підприємств, які розробляють і впроваджують (або сприяють розробці й упровадженню) нововведення для процесу диверсифікації, є розповсюдженою формою організації діяльності. Зокрема, в США з 1,5 млн малих підприємств нараховується кілька тисяч підприємств ризикового капіталу при значних масштабах діяльності. Їх частка за обсягом витрат на НДЦКР становить 5 %, а за кількістю створюваних нововведень – 50 %. Якщо в американській промисловості успішно завершується близько 10 % проектів, то у венчурних підприємствах – 50 %. Дослідження, проведені вітчизняними і зарубіжними вченими свідчать, що венчурний бізнес є успішною формою стимулювання інноваційної діяльності.

Одним із перспективних способів залучення інвестицій для реалізації процесу диверсифікації є укладення лізингових угод. У світовій практиці на базі лізингу функціонують цілі галузі і ринки, зокрема цивільна авіація, пароплавство та інші транспортні засоби, багато видів спеціального обладнання.

Типова схема здійснення лізингової операції для аграрних підприємств представлена на рис.1.

Перевагою лізингу є те, що лізингові платежі, які юридично належать лізинговій фірмі, включаються до складу собівартості продукції, робіт, послуг, що значно зменшує податкові платежі підприємств [3, с. 47]. У цьому значенні лізинг може виступати чинником зростання прибутку аграрних підприємства.

Використання лізингу як засобу фінансування дозволяє підприємству залучати у виробництво продукції передові технології, потреба в яких зумовлена необхідністю економії наявних ресурсів та скорочення витрат виробництва (електроенергії, палива, сировини, матеріалів, трудових ресурсів, накладних витрат тощо).

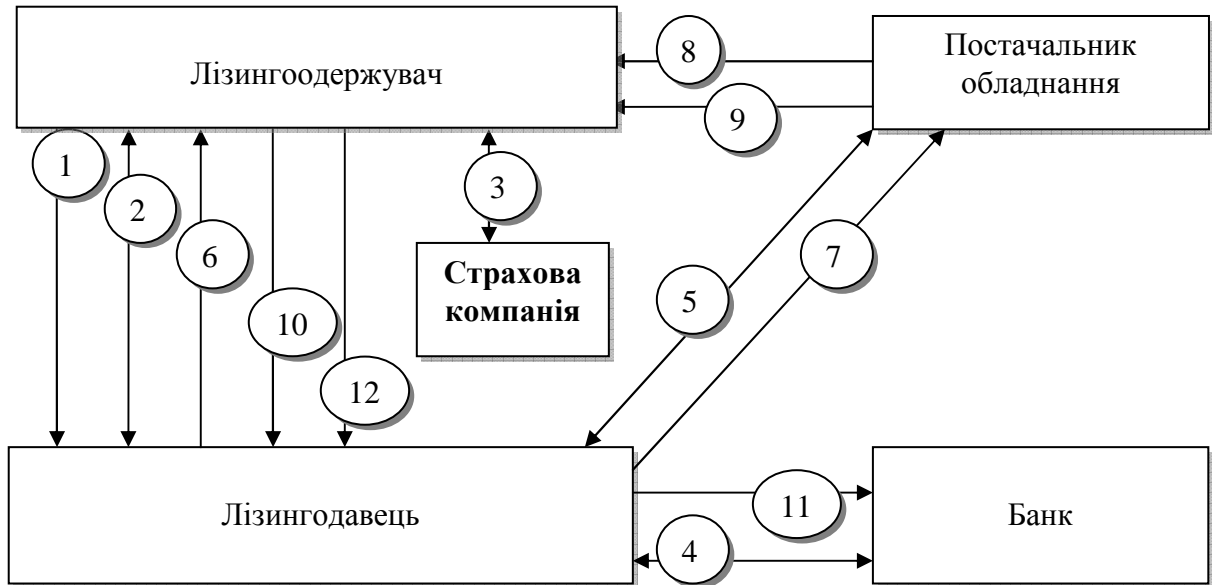

Рис. 1. Схема надання обладнання в лізинг

Примітка: 1 – заявка на оформлення лізингу від лізингоотримувача; 2 – укладання договору лізингу; 3 – укладання договору страхування майна; 4 – укладання договору фінансування лізингової операції; 5 – укладання договору на купівлю-продаж, постачання та здійснення сервісного обслуговування обладнання; 6 – здійснення попереднього лізингового платежу; 7 – здійснення оплати за договором купівлі-продажу; 8 – постачання обладнання; 9 – здійснення сервісного обслуговування та постачання запасних частин; 10 – лізингові платежі; 11 – розрахунок за кредитні ресурси; 12 – викуп обладнання за залишковою вартістю.

Джерело: власні дослідження.

Отже, при застосуванні лізингу в процесі диверсифікації аграрне підприємство має можливість розширювати напрями діяльності за рахунок економії коштів від використання прогресивних технологій (Enm), що дорівнює:

$$Enm = C - \Delta C, \quad (1)$$

де C – виробничі витрати на використання старих технологій виробництва;

ΔC – витрати на виробництво за умови використання енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

Лізинг дає можливість підприємству здійснювати не лише процеси заміни застарілого обладнання новим, але й процес розширення виробництва, що

сприяє збільшенню обсягів виробництва, зростанню виручки від реалізації, а відтак і зростанню прибутку. У даному випадку має місце залежність $\Delta Pr(\Delta O)$, де (ΔO) – приріст обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

Використання новітніх технологій веде не тільки до ефективного використання ресурсів, але й до підвищення якості сільськогосподарської продукції, за рахунок чого у підприємства з'являється можливість підвищувати реалізаційну ціну товару. Отже, можна розглядати залежність $\Delta Pr(\Delta C)$, де – приріст ціни одиниці продукції; ΔPr – приріст прибутку підприємства.

Отже, економічний ефект від використання лізингу ($EE_{ліз}$) у процесі диверсифікації діяльності аграрних підприємств дорівнює:

$$EE_{ліз} = \Delta Pr_{\psi} + \Delta Pr_{\phi} + Enm, \quad (2)$$

де ΔPr_{ϕ} – приріст прибутку за рахунок збільшення обсягів виробництва;

ΔPr_{ψ} – приріст прибутку за рахунок підвищення ціни одиниці продукту.

Дослідженнями встановлено, що протягом останніх років лізингова індустрія в Україні продемонструвала значний потенціал свого розвитку: портфель лізингових угод зріс на 70 %, а кількість зареєстрованих лізингових компаній, серед яких суттєва частка – іноземних, подвоїлася і складає більше 150. Аграрні підприємства України отримують щороку більше 1000 одиниць сільськогосподарської техніки шляхом залучення лізингового фінансування.

На сучасному етапі переважна більшість лізингових компаній надає в лізинг кілька видів активів. Найпопулярнішими предметами лізингу на українському ринку є транспортні засоби та легкові автомобілі. Техніка для аграрного виробництва наразі складає приблизно 2,5 % загального портфелю лізингових компаній (рис. 2).

Рис. 2. Портфель лізингових компаній за видами активів, що надаються в лізинг (%).

Серед інших важливих факторів економічного стимулювання диверсифікації аграрних підприємств залишається механізм амортизації та його місце серед інших фінансових джерел. Формування амортизаційної політики держави полягає в управлінні державними органами влади процесом розроблення норм і правил нарахування амортизації, установлення порядку використання амортизаційного фонду.

На території України встановлена єдина нормативно-правова база, режим і методи регулювання амортизації. За допомогою норм амортизації держава регулює швидкість обороту основних фондів, формує обсяг ресурсів, необхідний для інтенсифікації процесу відтворення, проводить технічну і виробничу політику, регулює прискорення науково-технічного прогресу на виробництві та використання засобів праці.

У процесі реалізації проектів диверсифікації одним з основних показників, який має бути постійним об'єктом моніторингу, є термін окупності

інвестованих ресурсів. У межах чинного законодавства можливою є побудова системи управління амортизаційними відрахуваннями для прискорення окупності інвестицій. Серед сукупності чинників, які впливають на окупність інвестицій, слід виділити два: ціна продукції (робіт, послуг) та обсяг збуту продукції (робіт, послуг). З огляду на це, методи амортизації і розраховані відповідно до них норми слід розглядати як інструмент впливу на ціноутворення і результати діяльності підприємств, що реалізують диверсифікацію.

Висновки. В останні роки в Україні працює декілька програм стимулювання розвитку аграрного виробництва. У 2010 р. за рахунок коштів державного бюджету здійснена фінансова підтримка підприємств агропромислового комплексу за допомогою механізму здешевлення кредитів. Позитивно вплинуло на прискорення процесів диверсифікації рішення уряду щодо розширення видів діяльності та впровадження бюджетної програми “Часткове відшкодування суб’єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств з виробництва комбікормів”. Значно зросла кількість венчурного капіталу, який надходить з різних джерел. Це фінансові кошти великих компаній, держави, спеціалізованих інвестиційних фондів та банків. Важливе значення для розвитку процесів диверсифікації є укладання лізингових угод, оскільки дає можливість підприємству залучити нові технології, скоротити витрати виробництва та забезпечити зростання прибутковості підприємства.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Корінько М.Д. Диверсифікація: теоретичні та методологічні основи: монографія / М.Д. Корінько. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 488 с.

3. Лузан Ю.Я. Формування наукової парадигми сучасного розвитку аграрного сектору України / Лузан Ю.Я. // Економіка АПК. – 2011. – №7. – С. 22–29.

4. Черевко Г.В. Диверсифікація підприємницької діяльності в контексті зрівноваженого розвитку сільських регіонів / Г.В. Черевко // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету / За ред. В.Г. Ткаченко. – Луганськ: Вид-во ЛНАУ, 2004. – №38 (50). – С. 267–272.

***Аннотация.** Освещены основные мотивационные факторы, побуждающие аграрные предприятия к диверсификации их деятельности. Рассмотрены основные источники осуществления диверсификации деятельности аграрных предприятий.*

***Ключевые слова:** диверсификация, мотивация, венчурное финансирование, лизинг.*

***Summary.** The basic motivational factors that encourage farmers to diversify activities are highlighted. The main sources of implementation of diversification of agricultural enterprises are reviewed.*

***Keywords:** diversity, motivation, venture financing and leasing.*